

რუსუდან თურნავა
თათია ობოლაძე
(საქართველო)

ანრი ბარბიუსის მემკვიდრეობა ქართულ საბჭოთა კულტურულ
სივრცეში¹

<https://doi.org/10.62119/sjn.26.2025.9550>

XX საუკუნის ევროპის ისტორია პარადოქსებით გამოირჩევა: ერთი მხრივ, ინტელექტუალური, სამეცნიერო და ტექნოლოგიური პროგრესით, ხოლო მეორე მხრივ – მწვავე სოციალური და პოლიტიკური კრიზისებით ხასიათდება. პირველი მსოფლიო ომის სისასტიკემ და ფაშიზმის აღზევებით გამოწვეულმა რაციონალიზმის კრახმა ხელოვნებაზე დიდი გავლენა მოახდინა. ლიტერატურაში გაძლიერდა პოლიტიზებული ნარატივები, გაჩნდა ახალი გამომსახველობითი ხერხები, რომლებიც ომითა და პოლიტიკური გადატრიალებებით გამოწვეულ ტრავმებს პასუხობდნენ. იმავდროულად, ხელოვნება ახალი რეალობის ასახვასთან ერთად პოლიტიკურ იარაღად იქცა, რაც განსაკუთრებით თვალსაჩინოა მემარცხენე ინტელექტუალების შემოქმედებითაც. აღნიშნული პროცესები აისახა ქართულ-ფრანგულ კულტურულ ურთიერთობებზეც.

XIX საუკუნეში ფრანგი მწერლები, მოგზაურები და ინტელექტუალები აქტიურად წერდნენ საქართველოს შესახებ და აღტაცებას გამოხატავდნენ მისი კულტურული იდენტობის მიმართ: ფრანგი მოგზაურები, ჟან შარდენით დაწყებული, შემდეგ ალექსანდრე დიუმამ, ჟან-პიერ მუანე, ბარონ დე ბაი, ფრანსუა დესენი აღფრთოვანებული არიან ქართველი ქალებისა და მამაკაცების სილამაზით, საქართველოს ბუნებითა და კულტურის ძეგლებით. მოსწონთ ქართველების სტუმართმოყვარეობა, ხელოვნებისადმი სწრაფვა და სიმამაცე. ისინი თანაუგრძნობენ ამ ქვეყანას საუკუნეების განმავლობაში დამპყრობლების მიერ მიყენებული ზიანის გამო. ამ მხრივ დაუვიწყარია ალექსანდრე დიუმას სიტყვები: „*რუსეთი, შავ-ბნელი მბრძანებელი, რომელსაც მისი სიმძლავ-*

¹ სტატია მომზადდა შოთა რუსთაველის ეროვნული სამეცნიერო ფონდის მიერ დაფინანსებული პროექტის „ფრანგები საქართველოში და ფრანგული ლიტერატურის რეფლექსია ქართულ კულტურულ სივრცეში“ (1921-1991 წწ.) NFR-23-8692 ფარგლებში.

რეც კი ვერ აზედნიერებს და საქართველო, სიცოცხლით სავსე ტყვე, რომელსაც დამონება კი ვერ აუბედურებს“ (დიუმა, 2009: 57). ბალზაკმა რომანში „ოქროს-თვალემა ქალიშვილი“ ქართველი ქალი აირჩია აბსოლუტური სილამაზის ეტალონად. ფასდაუდებელია ფრანგი ქართველოლოგის, მარი ბროსეს ღვაწ-ლი ქართული კულტურის წინაშე, რომელმაც საფუძველი ჩაუყარა მეცნი-ერულ ქართველოლოგიას ევროპაში. საბჭოთა პერიოდში ეს ურთიერთობები მკვეთრად შეიცვალა. იდეოლოგიურმა ჩარჩოებმა განსაზღვრა დასავლეთიდან მომდინარე შეფასებები საქართველოს მიმართ. საბჭოთა კავშირის პროპაგან-დისტული სტრატეგიის ფარგლებში, საფრანგეთის ინტელექტუალური წრე-ებიდან ისეთი პიროვნებები, როგორიც იყვნენ ანრი ბარბიუსი, რომენ რო-ლანი, პოლ ვაიან კუტიურიე, ჟან რიმარ-ბლოკი, ლეონ მუსინაკი და სხვები აქ-ტიურად გამოიყენეს საბჭოთა კავშირის იმიჯის გასაკეთილშობილებლად. ფრანგი მწერლების მოგზაურობები საქართველოში მკაცრად კონტროლდებო-და და მათ მხოლოდ დადებითი შთაბეჭდილებების დაფიქსირება შეეძლოთ.

ანრი ბარბიუსი განსაკუთრებულ ფიგურად გვევლინება ახალი საბჭოთა კონიუნქტურით განსაზღვრულ ქართულ-ფრანგულ ურთიერთობებში – ფრან-გი მწერალი, რომელმაც თავდაპირველად სიმბოლისტური პოეზიით დაიწყო, თუმცა მოგვიანებით მკვეთრად მემარცხენე პოზიციები დაიკავა. მისი ლიტე-რატურული და საზოგადოებრივი მოღვაწეობა მჭიდროდ დაუკავშირდა საბ-ჭოთა კავშირის იდეოლოგიურ სივრცეს. მისი შემოქმედება და პოზიციები იწვევდა დებატებს როგორც ფრანგულ, ასევე საერთაშორისო ლიტერატურულ და პოლიტიკურ წრეებში. პოლიტიკურ სივრცეში, ბარბიუსი აქტიურად უჭერ-და მხარს საბჭოთა კავშირს და პროლეტარულ ლიტერატურას, რასაც ზოგი-ერთი ევროპელი ინტელექტუალი აღიქვამდა როგორც კომუნისტური პროპა-განდის უსიტყვო გამეორებას (პანაიტ ისტრატი, ანდრე მალრო, ვიქტორ სერ-ჟი, ანდრე ჟიდი), ხოლო სხვები (რომენ როლანი, პოლ ვაიან კუტიურიე, ლუი არაგონი, ჟან ფრევილი) – როგორც სოციალიზმის ჭეშმარიტი იდეალების დაცვას. ლიტერატურულ-ესთეტიკურ სივრცეში ბარბიუსის ნამუშევრები გა-ნიხილბოდა როგორც ნეო-ნატურალიზმისა და სოციალისტური რეალიზმის ნაზავი, თუმცა მისი ნოველები გამოირჩევა პერსონაჟთა ფსიქოლოგიური სა-ხეებისა და ჰუმანისტური პოზიციის წარმოჩენით.

წინამდებარე სტატიაში შევეცდებით ვაჩვენოთ, თუ როგორ აისახა ანრი ბარბიუსის იდეოლოგიური კავშირი საბჭოთა სისტემასთან მის მიერ საქარ-თველოს აღქმაში და რა გამოხმაურება ჰპოვა მისმა ნაწარმოებებმა ქართულ ლიტერატურულ და საზოგადოებრივ სივრცეში. განვიხილავთ ანრი ბარბი-უსის მოგზაურობის შთაბეჭდილებებს, მისი ნაწარმოებების ქართულ თარგმა-

ნებს, ასევე, მის შემოქმედებასა და ვიზიტებზე ქართულ პერიოდიკაში არსებულ გამოხმაურებებს.

პირველმა მსოფლიო ომმა ძირეულად შეცვალა ბარბიუსის მსოფლმხედველობა. ის დაინტერესდა სოციალიზმით და მალე გახდა მემარცხენე ინტელექტუალი. 1923 წელს იგი გაწევრიანდა საფრანგეთის კომუნისტურ პარტიაში და აქტიურად მონაწილეობდა საბჭოთა კავშირის მხარდამკერ პროპაგანდაში. მისი ლიტერატურული და პუბლიცისტური საქმიანობა საბჭოთა სოციალიზმის განმტკიცებას ემსახურებოდა, კომუნისტურ იდეოლოგიასთან მჭიდრო კავშირი მკაფიოდ გამოიხატა მის ნაწარმოებებში. როგორც ვიქტორ სერჟი აღნიშნავს, „როცა ვუთხარი რეპრესიების შესახებ, თავის ტკივილი მოიმიზეზა ან თითქოს ვერ გაიგონა, ანდა თითქოს ღრუბლებში დაფრინავდა, მერე თქვა: *„რევოლუციის ტრაგიკული ბედი, დიდი მასშტაბები, სიღრმეები, დიახ, დიახ, ოჰ, ჩემო მეგობარო! ყბა ჩამომივარდა, როცა მივხვდი, რომ სწორედ ფარისევლობის წინაშე აღმოვჩნდი“*“ (Field 1975: 7).

1927 წლის ოქტომბერში ანრი ბარბიუსი ეწვია საბჭოთა კავშირს, მათ შორის საქართველოს. მისი ვიზიტი ოფიციალურად იყო ორგანიზებული საბჭოთა ხელისუფლების მიერ, რომელიც 1920-იანი წლების ბოლოს განსაკუთრებით ცდილობდა დასავლელი ინტელექტუალების და კულტურის წარმომადგენლების მიზიდვას. საბჭოთა ხელისუფლებას სჭირდებოდა დასავლელი ხელოვანების მხარდაჭერა, რათა საერთაშორისო არენაზე სოციალიზმის წარმატების იმიჯი შეექმნა. ბარბიუსი ერთ-ერთი პირველი იყო იმ დასავლელ ინტელექტუალთა შორის, რომლებმაც საბჭოთა კავშირი „ახალი მსოფლიოს“ სიმბოლოდ წარმოადგინეს.

თბილისში ბარბიუსი შეხვდა ამიერკავკასიის რესპუბლიკის კომისრებს, მათ შორის შალვა ელიაშვილს, ფილიპე მახარაძესა და სილიბისტრო თოდრიას. ქართული პრესა დეტალურად აშუქებდა ვიზიტს და აღნიშნავდა მის ენთუზიაზმს ახალი სოციალისტური წყობის მიმართ. გაზეთ „კომუნისტი“ დაიბეჭდა სტატიები, რომლებშიც ბარბიუსი წარმოდგენილი იყო როგორც სოციალიზმის ერთგული ინტელექტუალი, რომელიც აღფრთოვანებული დარჩა საქართველოს პროლეტარული პროგრესით (იხ. გაზ. „კომუნისტი“, 1927 წელი, 5 ოქტ., №225; 11 ოქტ., №230; 18 ოქტ., №236).

ბარბიუსი მისვალმა გაზეთ „კომუნისტის“ თანამშრომლებს: *„მე ბედნიერად ვრაცხ თავს მხურვალედ მივესალმო თბილისის „კომუნისტს“ და აგრეთვე გადავცე მას ევროპის პროლეტარიატის და საფრანგეთის კომუნისტების სალამი. მე ვარწმუნებ გაზეთის თანამშრომლებსა და მკითხველებს მეგობრობისა და სოლიდარობის გრძნობებში, რომლებიც ჩვენ გვაერთიანებს მათთან*

და ჩვენ მივესალმებით მათ, როგორც ქართველ რევოლუციონერებს. ანრი ბარბიუსი, თბილისი, 9 ოქტომბერი 1927 წელი“ (კომუნისტი 1927, 11 ოქტომბერი).

ბარბიუსის 1927 წლის მოგზაურობა პირველი და უკანასკნელი არ ყოფილა. ის რამდენჯერმე ესტუმრა საბჭოთა კავშირს. მათ შორის განსაკუთრებული მნიშვნელობით შემდეგი ვიზიტები გამოირჩეოდა: 1920-იანი წლების დასაწყისი – ბარბიუსი პირველად ეწვია მოსკოვს და პეტროგრადს, სადაც შეხვდა ლენინის თანამებრძოლებს და დაიწყო კომუნისტური იდეების ღიად და მხურვალედ მხარდაჭერა; 1927 წლის ვიზიტის განმავლობაში (რომელშიც შედიოდა საქართველო) საბჭოთა კავშირმა მას შერჩეული ფაქტების ჩვენებით საბჭოთა წყობის იდეალური სურათი წარმოუდგინა. ბარბიუსი შეხვდა არაერთ კულტურულ მოღვაწეს, ასევე დაათვალიერა ქარხნები და კოლმეურნეობები, რომელთა რეალური მდგომარეობა ბევრად რთული იყო, ვიდრე მას წარმოაჩენდნენ; 1930-იანი წლების დასაწყისი – მან კვლავ მოინახულა საბჭოთა კავშირი და მონაწილეობა მიიღო სხვადასხვა საერთაშორისო პროლეტარულ კონგრესში, მათ შორის 1935 წელს მოსკოვში გამართულ „საბჭოთა კავშირის მეგობრების“ კონფერენციაში; იგი შეხვდა სტალინს და საჯაროდ გამოხატა მხარდაჭერა მისი პოლიტიკისადმი, სწორედ ამ პერიოდში დაწერა წიგნი „სტალინი – ადამიანი, რომელიც ქმნის ახალ სამყაროს“.

ბარბიუსი აღფრთოვანებული იყო საბჭოთა საქართველოს მიღწევებით, რასაც მისი პუბლიკაციებიც მოწმობს: „შევხედეთ საბჭოთა საქართველოს და ვნახეთ, რა მხრივ არ არის თავისუფლება. მმართველობის ორგანიზაციამ ეროვნული კულტურის ყველა დარგს დაუტოვა ისეთი პოზიცია, როგორიც, შეიძლება ითქვას, არასოდეს ჰქონია საქართველოს ინტელექტის, მიმზიდველობისა და არტისტულობის თვალსაზრისით, რომ ასე ორიგინალურად აყვავებულიყო ქართული სული“ (Barbusse, 1929: 301). თუმცა, როგორც ისტორიული წყაროები აჩვენებს, მას არ ჰქონდა სრული სურათი ქვეყნის რეალური ვითარების შესახებ. როგორ უკვე აღვნიშნეთ, საბჭოთა პროპაგანდისტული მანქანა მას მხოლოდ საგანგებოდ შერჩეულ ფაქტებს აჩვენებდა, რაც მის მიერ რეალობის რომანტიზებულ აღწერაში აისახა.

ბარბიუსის ვიზიტის შესახებ ქართველი ინტელიგენცია ორად გაიყო: საბჭოთა ხელისუფლების მხარდამჭერები მის შეფასებებს აქტიურად უჭერდნენ მხარს და სწამდათ სამართლიანობისა და თანასწორობის აღდგენისა საბჭოთა სახელმწიფოში (პლატონ ქიქოძე, სილიბისტრო თოდრია, თედო სახოკია, არისტო ჭუმბაძე), მოწინააღმდეგეები, მათ შორის ემიგრანტები, მკაცრად აკრიტიკებდნენ. საქართველოს დამფუძნებელი კრების ყოფილმა წევრმა სოციალ-დემოკრატიული პარტიიდან, დავით შარაშიძემ, ბარბიუსის ნარკვევის – „აი რა უყვეს საქართველოს“ საპასუხოდ პარიზში დაწერა წიგნი – „ბარბი-

უსი, საბჭოები და საქართველო“, რომელსაც წამმღვარებული აქვს კარლ კაუტსკის ვრცელი წინასიტყვაობა. წიგნის ავტორმა მკაცრად ამხილა უსაფუძვლო ბრალდებები საქართველოს დამოუკიდებელი რესპუბლიკის წინააღმდეგ. დავით შარაშიძე 1921 წლის საბჭოთა ოკუპაციის შემდეგ დარჩა საქართველოში და მონაწილეობდა წინააღმდეგობის მოძრაობაში, მაგრამ 1925 წლიდან წავიდა პარიზში. ის რედაქტორობდა გაზეთებს – „ბრძოლა“, „ბრძოლის ხმა“, იყო „დამოუკიდებელი საქართველოს“ თანარედაქტორი.

ბარბიუსი ცდილობს გაამართლოს 1921 წლის თებერვალში საბჭოთა რუსეთის შემოჭრა საქართველოში და ამისათვის არ ერიდება ცილისწამებას: „*საქართველოს აგრესიულმა დამოკიდებულებამ და აგრესიულმა ქმედებებმა, კონტრევოლუციის ხელშეწყობამ და მათზე დაყრდნობამ, ფრანგულ ფლოტზე იმედის დამყარებამ შექმნა რეალური კონფლიქტური სიტუაცია, რისთვისაც პასუხისმგებლობა არ ეკისრება წითელ არმიას. ეს არმია ამიერკავკასიაში აღმოჩნდა ზემოთ ჩამოთვლილ გარემოებათა გამო (უცხოეთის მუქარა, ერევნის აღება, საქართველოს მთავრობის კონტრევოლუციური ქმედება, ომი აზერბაიჯანის საზღვარზე და ზოგჯერ მის გადაღმაც) კანონიერი თავდაცვის მდგომარეობაში*“ (Barbusse 1929: 124).

მიუხედავად ამისა ევროპის ყველა ენაზე გამოქვეყნებული მტკიცებულებიდან ნათლად ჩანს, რომ საბჭოთა რუსეთის 1921 წლის ომი დამოუკიდებელი საქართველოს წინააღმდეგ წინასწარ მოფიქრებული და ზედმიწევნით მომზადებული იყო. ბარბიუსი არ ახსენებს ამ დოკუმენტაციას, რომელთა შორის მთავარია მე-11 არმიის მეთაურის, ჰეკერის, მოხსენება რევოლუციური სამხედრო საბჭოს თავმჯდომარისადმი. დავით შარაშიძე აღნიშნავს, რომ მოსკოვს არასოდეს გაუბედავს ამ მოხსენების უარყოფა, მიუხედავად იმისა, რომ ის პიერ რენოდელმა წაიკითხა საფრანგეთის პარლამენტის ტრიბუნიდან. შარაშიძეს განხილული აქვს მრავალი სხვა დოკუმენტიც, მაგალითად, 1924 წელს გამოცემული 59 გვერდიანი წიგნი „*მასალები საქართველოს კომპარტიის ცეკას პოლიტიკური ანგარიშისთვის საქართველოს კომპარტიის მე-3 ყრილობაზე*“, მინაწერით „*მხოლოდ ყრილობის წევრებისათვის*“. წიგნის ავტორია ცეკას მდივანი ვ. ლომინაძე. თბილისზე შეტევა აღწერილია ერთი რუსი მეომრის მიერ ხელმოწერილ სტატიამ, რომელიც დაიბეჭდა მე-11 არმიის პროპაგანდისტულ გაზეთში „*კრასნი ვოინ*“ 1921 წლის 24 მაისს (Charachidze 1930: 152).

ნარკვევის – „*აი რა უყვეს საქართველოს*“ ავტორი მოურიდებლად სდებს ბრალს საქართველოს დამოუკიდებელ რესპუბლიკას ეროვნულ უმცირესობათა უფლებების დარღვევაში, რაც მისი კონსტიტუციით არის დაცული (იხ მუხლი 129 და 130). იგი აკრიტიკებს დამოუკიდებელი საქართველოს კონსტიტუციას, მაშინ როდესაც ეს იყო ერთ-ერთი ყველაზე დემოკრატიული კონსტი-

ტუცია მეოცე საუკუნის დასაწყისის ევროპაში. ბარბიუსი ასე აფასებს მას: „ახალი საქართველოს კონსტიტუცია წარმოადგენდა მხოლოდ ძველი ვითარების ფასადის შეცვლას, რამდენიმე მიზნით, აქა-იქ, დასავლეთის დემოკრატიზაციისადმი. სერიოზულად ვერ განვაცხადებთ, რომ ეს იყო სოციალისტური მთავრობა, ნამდვილად დემოკრატიულიც არ იყო“ (Barbusse, 1929: 114-115). აქ დავით შარაშიძის პოზიციის განსამტკიცებლად შეგვიძლია დავიმოწმოთ სტივენ ჯონსის თვალსაზრისი: „კონსტიტუცია გამორჩეული დოკუმენტი იყო, ისე როგორც მთავრობის მსოფლმხედველობა. განსაკუთრებით იმის გათვალისწინებით, რომ ამ დროს ევროპა უფრო კონსერვატიულია. მაგალითად, დიდ ბრიტანეთში, ჩემს ქვეყანაში, ქალებს ხმის მიცემის სრული უფლება მხოლოდ 1926 წელს მისცეს... საქართველო, სოციალური და პოლიტიკური ხედვის კუთხით ძალიან წინ იყო, და ეს დღეს უნდა დავაფასოთ“ (Jones 2018).

მეოცე საუკუნის დასაწყისში (1920-1930-იანი წლები) საქართველოსა და საფრანგეთში, შეიძლება ითქვას, პარალელურად ჩამოყალიბდა პროლეტარული ლიტერატურული მიმდინარეობა. მისმა ფრანგმა ინიციატორმა, ანრი პულაიმ 1932 წლის მარტში შეკრიბა პროლეტარ მწერალთა ჯგუფი. მათი პერიოდული გამოცემის, „პროლეტარ მწერალთა ბიულეტენის“ (*Bulletin des écrivains prolétariens*), პირველ ნომერში გამოქვეყნდა მანიფესტი სათაურით „ჩვენი პოზიცია“, რომელსაც ხელს აწერს 36 მწერალი (ტრისტან რემი, მარკ ბერნარი, ჟორჟ ალტმანი, ფრანსის ანდრე, ეჟენ დაბი, ჟორჟ დავიდი, ვიქტორ სერჟი და სხვები). ისინი მიზნად ისახევდნენ მუშათა და გლეხთა ფენიდან გამოსული მწერლების ხელშეწყობას და მათი ნაწარმოებების გამოცემას, რომელშიც ასახული იქნებოდა ამ სოციალური კლასის ცხოვრების პირობები (Ambroise 2001: 41-55). ამ მიმდინარეობას ნაწილობრივ ემხრობოდა ანრი ბარბიუსი. მას ლიტერატურისა და ხელოვნების სამ ძირითად პრინციპად მიაჩნდა: 1. „ფიზიკური შრომისა და გონებრივი შრომის მუშაკების დაახლოება, 2) ბურჟუაზიული იდეოლოგიისა და კულტურის რეაქციული და არქაული პროპაგანდის წინააღმდეგ ბრძოლა; 3) კოლექტიური ხელოვნების გამოყოფა და მის ასაყვავებლად ხელის შეწყობა“ (Barbusse 1927: 31).

1921 წელს შექმნილი საქართველოს პროლეტარულ მწერალთა ასოციაცია, რომლის პირველი სალიტერატურო ჟურნალი იყო „ქურა“ (1922 წლიდან), გადაჭრით მოითხოვდა: „მწერლობა ძველად იყო ინდივიდუალისტური, ახლა კი კოლექტივისტური უნდა იყოსო!“ თანაც, შემოქმედებით კოლექტივისტურ პროცესში, პოეტთა გარდა, მუშებიც უნდა ჩაბმულიყვნენ...“ (ავალიანი, 2021: 27).

„დაკარგული თაობის“ ნაწარმოებებს შორის ერთ-ერთი პირველთაგანია ანრი ბარბიუსის რომანი „ცეცხლი“, რომელმაც გამოძახილი ჰპოვა ერნესტ ჰე-

მინგუეის და ერის მარია რემარკის შემოქმედებაში. მწერალი გადმოსცემს უშუალოდ ფრონტზე მიღებულ შთაბეჭდილებებს და ხატავს ომის მძიმე სურათებს. მწვავედ აყენებს ომისა და მშვიდობის საკითხს თვით ჯარისკაცების მსჯელობისა და კამათის სახით. ავტორი ამ რომანს წერდა სანგრებში და აქვეყნებდა სოციალისტური მიმართულების გაზეთში „ლ'ევრ“ (*L'Oeuvre*) 1916 წლის ივლისიდან, წიგნად გამოსცა „*ვლამარიონმა*“ ამავე წლის ნოემბერში. რომანის პოეტიკა ავტორს წარმოგვიდგენს როგორც მხატვრული სიტყვის ოსტატს, 1916 წელს მიენიჭა გონკურის ფრანგული პრესტიჟული ლიტერატურული პრემია. წიგნის გამოქვეყნებას მოჰყვა დადებითი შეფასებები და კრიტიკა სხვადასხვა მიმართულების გაზეთების მხრიდან. კონსერვატორული გაზეთი „ლე ტან“ (*Le Temps*), კონსტიტუციურ-მონარქისტული ტენდენციის „ლე სიეკლ“ (*Le Siècle*), რადიკალურ-რესპუბლიკური „ლე რაპელ“ (*Le Rappel*) აქებენ ბარბიუსის ამ რომანს, რომელმაც პირველად აჩვენა ეპიკური თხრობა მხატვრული ხერხების გარეშე, ანუ შეულამაზებლად, შეძრწუნებული ჯარისკაცების ტანჯვა სანგრებში, თქვა სრული სიმართლე ომის შესახებ, იმავდროულად, ულტრა-ნაციონალისტური „ლა ლიბრ პაროლ“ (*La Libre parole*), რიოალისტური „ლ'აქსიონ ფრანსეზ“ (*L'Action française*) და კათოლიკურ-ქრისტიანული „ლა კროა“ (*la Croix*) საყვედურობენ ავტორს, რომ საკმარისად არ შეაქო ჯარისკაცების სიმამაცე და სამშობლოსადმი ერთგულება, ცილს სწამებენ, მხოლოდ სკანდალის შესაქმნელად დაწერა ეს ყალბი წიგნიო (Relinger 1994: 63-90).

ბარბიუსის ფსიქოლოგიური მოთხრობებისა და ნოველების თემებია ასევე პირველი მსოფლიო ომის სისასტიკე და ცინიზმი, სოციალური უთანასწორობის წინააღმდეგ მებრძოლი რევოლუციონერების, უბრალო, რიგითი ადამიანების მძიმე ცხოვრება, ევროპის კოლონიური პოლიტიკა. პერსონაჟების ფსიქოლოგიური პორტრეტები წარმოაჩენს ჩაგრული ადამიანების პესიმიზმს და იმავდროულად შეუპოვრობას თავისუფლებისათვის ბრძოლაში. ავტორი უბრალოდ და გულახდილად საუბრობს იმაზე, რაზეც სხვები დუმდნენ ამ-ჯობინებენ. სწამდა, რომ წყობილება, რომელიც საბჭოთა რუსეთში დაიბადა, კაცობრიობას ბედნიერებას მოუტანდა, ვერ წარმოედგინა, რომ მას უბრალოდ იყენებდნენ. ის ნამდვილი თანასწორობის მეოცნებე გახლდათ.

ქართველ მწერლებს შორის, სერგო კლდიაშვილი ერთ-ერთი პირველთაგანია, ვინც ფართოდ გაშალა ომის თემა თავის ნაწარმოებებში. 1915-1916 წლებში ის მამასთან ერთად მონაწილეობდა თურქეთის ტერიტორიაზე, ლაზისტანში მიმდინარე საომარ მოქმედებებში. მიუხედავად იმისა, რომ სერგო კლდიაშვილს არ გამოუთქვამს აზრი ანრი ბარბიუსის შესახებ, სავარაუდოდ ის იცნობდა მის ნაწერებს: სერგო კლდიაშვილი დაინტერესებული იყო ევროპული ლიტერატურით, 1913-17 წლებში სწავლობდა მოსკოვის უნივერსიტეტ-

ში, უთანაგრძნობდა რუსეთის რევოლუციას („რევოლუციას მოსკოვში თოფით ვიცავდი“, ს. კლდიაშვილის ავტობიოგრაფიიდან, 1929 წ.) საქართველოში ჩამოსვლის შემდეგ (1918 წ.) გახდა „ცისფერყანწელთა ორდენის“ წევრი, რომელსაც გეზი ევროპული ლიტერატურის სიახლეებიკენ ჰქონდა აღებული (მწერალთა ავტობიოგრაფიები, 2013: 741).

სერგო კლდიაშვილის რომანი „ფერფლი“, ისე როგორც ბარბიუსის „ცეცხლი“, პირველი მსოფლიო ომის მონაწილის მიერ უშუალოდ ნანახისა და განცდილის კოლორიტულ და ფსიქოლოგიურად რთულ სურათებს ქმნის. სოციალურ-პოლიტიკური კრიზისის პირობებში ქართული სოფლის ცხოვრების მძიმე პირობები, ადამიანების სულიერი ტრაგედია მეტყველებს ომის სისასტიკეზე. კლდიაშვილის უცნობი ჯარისკაცის დღიურები და ბარბიუსის ჯარისკაცთა ფსიქოლოგიური პორტრეტები, თავისი მხატვრული სიმართლითა და ფსიქიკადარღვეული ადამიანების გამოუვალი მდგომარეობის ჩვენებით, მკითხველთა თანაგრძნობას აღძრავს. ომის შედეგად დაზარალებული ადამიანების, რიგითი მშრომელების ფიზიკური და სულიერი გადარჩენისათვის ბრძოლას ეძღვნება სერგო კლდიაშვილის მოთხრობები „ჭინკა ბიჭები“ და „დაბრუნება“ და ასევე ანრი ბარბიუსის „ერთი სტირის, მეორე იცინის“, „ჯარისკაცის სიმღერა“, „უნებლიე გმირი“. ორი მწერლის მოთხრობებსა და ნოველებში მნიშვნელოვანი ადგილი უჭირავს უბრალო, რიგითი ადამიანების პრობლემების მიზეზების ძიებას და იგრძნობა თანაგრძნობა მათ მიმართ. მათ აფრიკის ეგზოტიკისა და იქაური ჩაგრული ადამიანების ცხოვრების ამსახველი ნოველებიც აქვთ, როგორიც არის სერგო კლდიაშვილის „ისიკუმბა“ და ფრანგი მწერლის „ცივილიზაციის შეტევა“.

ანრი ბარბიუსის შემოქმედებას და საზოგადოებრივ მოღვაწეობას საბჭოთა საქართველოში ყოველთვის ეხმაურებოდნენ, დაწყებული 1920-1930-იანი წლებიდან და 1980-იან წლებამდე აღინიშნებოდა მისი დაბადებისა და გარდაცვალების თარიღები. 1950-1970-იან წლებში ითარგმნა ფსიქოლოგიური ნოველები, განსაკუთრებით პირველი კრებულიდან „ჩვენ, ადამიანები...“ (*Nous autres...*), რომელიც 1914 წელს გამოიცა საფრანგეთში.

ბარბიუსის ნაწარმოებები მე-20 საუკუნის პირველ ნახევარში თარგმნეს გამოჩენილმა ქართველმა ინტელექტუალებმა, მწერლებმა და მთარგმნელებმა თედო სახოკიამ და არისტო ჭუმბაძემ, რომლებსაც განათლება ევროპაში ჰქონდათ მიღებული და კარგად იცნობდნენ ფრანგულ და ევროპულ კულტურას. რომანი „ცეცხლი“ თარგმნა თედო სახოკიამ, გამოიცა ორჯერ 1923 და 1930 წლებში. მეორე ვარიანტში გათვალისწინებული იყო რეცენზენტთა შენიშვნები.

1911 წელს არისტო ჭუმბაძე საფრანგეთიდან დაბრუნდა და ქუთაისში დააარსა გაზეთი „კოლხიდა“, რომლის რედაქტორ-გამომცემლად მუშაობდა

დაპატიმრებამდე, 1912 წლის 18 მარტამდე. კიტა აბაშიძის თხოვნით გადმოდის თბილისში და 1914 წლამდე რედაქტორობს „სახალხო ფურცელს“.¹ შემდეგ ისევ ბრუნდება პარიზში ფილოლოგიის დოქტორის ხარისხის მოსაპოვებლად, მაგრამ პირველი მსოფლიო ომის დაწყების გამო ვერ დაიცვა თემა გუსტავ ფლობერის შემოქმედების შესახებ. მსახურობდა ალჟირში, იაპონიაში საფრანგეთის ელჩის თანაშემწედ, 1918-1920 წლებში საქართველოს წარმომადგენლად სკანდინავიის ქვეყნებში. იგი არის მოთხრობების და ნოველების ოთხი წიგნის ავტორი: 1. „*იდუმალი ძალა*“ (1925) 2. „*ხუთი ქიმი*“ (1931), 3. „*უნასთა ბუდე*“ (1937) 4. „*ნოველები*“ (1960). მშობლიური ენის ღრმად ფლობამ, რიტმისა და ინტონაციის ფაქიზმა გრძნობამ საფუძველი შექმნა მისი საოცრად მოქნილი სტილის ჩამოყალიბებისთვის. თარგმანების ენა ლაღი და ღრმად ეროვნულია. არისტო ჭუმბაძემ თარგმნა ანრი ბარბიუსის „*პატარა მოთხრობები*“, (1930), პუბლიცისტური ნარკვევი „*აი, რა უყვეს საქართველოს*“ (1930), გუსტავ ფლობერის „*მადამ ბოვარი*“ (1964) და „*სანტიმენტალური აღზრდა*“ (1965), ლუი არაგონის ისტორიული რომანი „*ვნების კვირა*“ (1984) მეუღლესთან, ზოია ჭუმბაძესთან ერთად, მორის ტორეზის ავტობიოგრაფიული რომანი „*ხალხის შვილი*“ (1976) სერგო თურნავასთან ერთად, არისტო ვერ მოესწო მის გამოცემას.

არისტო ჭუმბაძე პარიზში, 1914 წელს ჟან ჟორესის გააზეთის „*ლიუმანიტეს*“ რედაქციაში შეხვდა პირველად ანრი ბარბიუსს, რის შესახებაც ასე მოგვითხრობს: „1914 წელია. წარმოებს გაცხარებული ომი, ვზივარ „*ლიუმანიტეს*“ რედაქციის მდივნის პოლ ვაიან-კუტიურიეს სამუშაო კაბინეტში. უცრად კარი გაიღო, შემოვიდა მაღალი, სახეგაღებული კაცი და მდივანს დაუწყო საუბარი. პოლი მეუბნება: გაიცანით, ეს არის ჩვენი კორესპონდენტი, მწერალი ანრი ბარბიუსი. ფრონტიდან იყო ჩამოსული, გაზეთს სტატია შესთავაზა. პოლმა შემომთავაზა, მეთანამშრომლა „*ლიუმანიტეში*“, ვწერდი წერილებს „*პატუას*“ ფსევდონიმით საქართველოს შესახებ. ამავე დროს ვიყავი გაზეთ „*სახალხო ფურცლის*“ კორესპონდენტი. გაზეთს ვაწვდიდი მასალებს პარიზიდან. პარიზში ყოფნის დროს დავწერე ორი მოთხრობა „*უფსკრული*“ და „*ქალი*“ (თურნავა 1978: 200).

ანრი ბარბიუსის 23 პატარა მოთხრობა თარგმნილია არისტო ჭუმბაძის მიერ (ჰანრი ბარბიუსი, პატარა მოთხრობები, სახელგამი, 1930), მათ შორის

¹ არისტო ჭუმბაძე 25 წლის ასაკში უკვე ფლობდა ფრანგულ და რუსულ ენებს, 1905 წელს, მამის წინააღმდეგობის მიუხედავად, გაემგზავრა პარიზში. სწავლობდა ჯერ სორბონის უნივერსიტეტის მოსამზადებელ კურსებზე და შემდეგ ფილოლოგიის ფაკულტეტზე, რომელიც დაამთავრა 1910 წელს.

სამი ეძღვნება პირველი მსოფლიო ომის თემას: „ერთი სტირის, მეორე იცინის“, „ჯარისკაცის სიმღერა“, „უნებლიე გმირი“.

პატარა დაბის ორი ხელმოკლე მოქალაქის, პირველ მსოფლიო ომში ფრონტზე წასული ორი ჯარისკაცის, მარტინისა და იოველის კონტრასტული ხასიათების საშუალებით არის გადმოცემული ომის მომხრეთა და მოწინააღმდეგეთა გამოუვალი მდგომარეობა. მარტინი მხიარული, ენამოსწრებული კაცია, რომელიც ომამდეც ახალისებდა დაბის მცხოვრებთ და ფრონტზეც ცდილობს ჯარისკაცების გამხნევებას. ნებისმიერ ვითარებაში მზად აქვს რაიმე ოხუნჯობა, იოველი კი ყველაფერზე ბუზღუნებდა და ამხელდა ადამიანთა უაზრო ხოცვა-ჟლეტას. არისტო ჭუმბაძის თარგმანში ადეკვატურად არის გადმოცემული ომის მამხილებელი გროტესკული სურათები და ავტორის მწარე ირონია. მხიარულ მარტინს ტყვია მოხვდა თავში, დაერღვა ნერვული სისტემა, მაგრამ კვლავ გაგზავნეს ფრონტზე. ფრანგი მწერალი ირონიით ამბობს: „უნდა ვიფიქროთ, რომ იმ ხანებში, ალბათ ერთობ ესაჭიროებოდათ საზარბაზნე ხორცი, რადგან მარტინი კვლავ ფრონტზე გაგზავნეს“ (ბარბიუსი, 1930: 8). ბატალიონის შეტევაზე გადასვლის დროს, „გონების მცირე ნასახიც კი დაუბნელდა, რომელიც კიდევ შერჩენოდა. შიშით ატანილი, ყუმბარის მიერ გათხრილ ორმოში ჩაძვრა და გაყუჩდა, იქ ნაკლებ ხედავდა და ისმენდა ყველა იმ საშინელებას, რაც მის გარშემო ხდებოდა“ (ბარბიუსი 1930: 9). მოუშადადებლად დაწყებული შეტევის გამო ბატალიონის ორი მესამედი დაიღუპა. გონებაშერყეულ მარტინს თხრილში დამალვისთვის და იოველს, ჯარისკაცების გუნებაგანწყობის წახდენისთვის, სიკვდილი მიუსაჯეს. მათი დასახვრეტად მომზადების სცენა მძიმე გროტესკითა და ირონიით არის აღსავსე, რაც კარგად იგრძნობა თარგმანში. მარტინი ვერ ხვდება, რა განეჩენი გამოუტანეს, იოველი ცდილობს დააჯეროს, რომ ყველაფერი ეს ხუმრობა და დღესასწაულია. მარტინი გაღიმებული კვდება. კიდევ უფრო სარკასტულია ნოველის დასასრული: „ვინ იცის, შესაძლებელია, სწორედ მარტინი იყო ის უცნობი ჯარისკაცი, რომელიც ამოთხარეს და საზეიმო კამარის ქვეშ დაჰვლეს. შესაძლებელია სწორედ მის ნეშტსა სთელავენ დიდების ამდენი თაყვენისმცემლები და მინისტრები, რომლებიც მსოფლიოსთვის საფრანგეთის ცივილიზაციის მნიშვნელობასა და ომის სიწმინდეზე ლაპარაკობენ, იგი კი ქვესკნელის ბნელეთიდან მარადიულის მანქვა-გრეხით დასცინის ამ ქებულ ცივილიზაციას“ (ბარბიუსი 1930: 15).

საფრანგეთის პოლიტიკა თავისი კოლონიების მიმართ მთელი თავისი სიმკაცრითა და ფარისევლობით არის წარმოჩენილი ნოველაში „ცივილიზაციის შეტევა“. არისტო ჭუმბაძეს კარგი შესატყვისებით გადმოაქვს ბარბიუსის ირონია და ანტიუთუბა. ასევე დასავლეთ აფრიკის სოფელ დიალაკუს ერთი

გულუბრყვილო ოჯახის წევრების და ჯარში გაწვევის აგენტის პორტრეტები. ფრანგმა კოლონიზატორებმა ოჯახს წაართვეს შვილები მოსამსახურეებად, ერთი ვაჟი ომში გაიწვიეს და დასახიჩრებული დაბრუნდა ისე, რომ მშობლებმა ვერ იცნეს და ომიდან ჩამოტანილი ნადავლის ფული წაართვეს, რადგან მომავლადი უმცროსი შვილის სამკურნალოდ ექიმის გასამრჯელო არ ჰქონდათ.

პარიზის კომუნის ერთ-ერთი ლიდერის, ლუიზ მიშელის, ცხოვრებას და შემოქმედებას ეძღვნება კრებულში შეტანილი ნოველა „წითელი ქალწული.“ ანრი ბარბიუსი დიდი მოკრძალებითა და პატივისცემით ხატავს მშრომელთა უფლებების მოპოვებისა და პირდაპირი დემოკრატიის დამკვიდრებისათვის თავგანწირული კომუნარი ქალის პორტრეტს. არისტო ჭუმბაძის თარგმანის პოეტური ლექსიკა ზუსტად მიესადაგება ავტორის დამოკიდებულებას ლუიზ მიშელისა და პარიზის კომუნის მოვლენებისადმი. პირველ აბზაცში ჩანს სოფლის მასწავლებელი ქალის სანდომიანი ნათელი სახე: „*[ის] იყო ერთი პატარა, სოფლის მასწავლებელი ქალი, რომელსაც წიწილებივით გარს ეხვივნენ მოწაფეები. შავთმიანი და შავთვალ-წარბა წერწეტი იყო, ვით ოზლად ასული ლერწამი*“ (ბარბიუსი 1930: 219)

ანრი ბარბიუსი ყურადღებას ამახვილებს იმ ფაქტორზე, რომ ნაპოლეონ მესამისადმი ანუ იმპერატორის ტახტისადმი მტრობით გაერთიანებული „საერთო ფრონტი“ სატყუარა აღმოჩნდა, ბურჟუაზიულმა რესპუბლიკელებმა, ჟიულ ლეფვერის ხელმძღვანელობით ხალხის ჩამოშორება განიზრახეს, რამაც კომუნარებს მშვიდობიანი გზით უფლებების მოპოვების იმედი გადაუწყვიტა და ძალადობისაკენ უბიძგა: „*იგი(ლუიზ მიშელი) განხორციელება შეიქნა რევოლუციისა მას შემდეგ, რაც აშკარად გაიგო ბურჟუაზიული ლიბერალიზმის სიცრუე და ბურჟუაზიული დიდი რესპუბლიკელის ჟიულ ფავრის პირმოთნე საქციელი, როცა ეს ვერაგი ხალხს ერთგულებას ეფიცებოდა, რათა შემდეგ იუდასავით გაეცა ყველა, ეს პატარა მასწავლებელი და ისინიც, ვინც მასთან ერთად იბრძოდა*“ (ბარბიუსი 1930: 222-223).

ანრი ბარბიუსის წიგნის „*პატარა მოთხრობების*“ შესახებ გოგი ლომიძის რეცენზია („*პროლეტარული მწერლობა*“, 1930, №4, გვ. 133-136) იძლევა სათანადო იდეურ-მხატვრულ ანალიზს ევროპული ლიტერატურის კონტექსტში. რეცენზენტის აზრით, ბარბიუსის რომანი „ცეცხლი“ შექმნილია პირადი გამოცდილების საფუძველზე და ქმნის ომის საშინელებათა დამაბულ ფსიქოლოგიურ სურათს. ის ნაკლებად არის დაფასებული, ვიდრე რემარკის და დორჟელესის რომანები („*დასავლეთის ფრონტი უცვლეელია*“, „*ხის ჯვრები*“) მხოლოდ იმიტომ, რომ ბარბიუსის რომანში გააქტიურებულია სოციალური ფაქტორი, რემარკისა და დორჟელესის წიგნებში კი არ იგრძნობა სოციალური ტენდენცია. მოთხრობის, „მოუთოკველი“ იდეურ-პოლიტიკური შეფასებისას,

გ. ლომიძე აკრიტიკებს ავტორს, რომელმაც ვერ შეძლო პატიმარი რევოლუციონერის, ბუჟორის თანმიმდევრული პორტრეტის შექმნა. ციხის დესპოტურმა რეჟიმმა ვერ გატეხა მისი ნებისყოფა ექვსი წლის განმავლობაში, მაგრამ ბოლოს ჭკუიდან შეიშალა. ცოტა ხნის შემდეგ ბუჟორი ისევ ნორმალურად აზროვნებს და ამიტომ მისი რევოლუციური სიტყვები აღარ არის დამაჯერებელი. ეს პერსონაჟი არ არის პროლეტარი, ექიმია ე.ი. წვრილბურჟუაზიული იდეოლოგიის მატარებელია და მაინც ვერ იქნება ნამდვილი რევოლუციონერი. ამის დასამტკიცებლად რეცენზენტი იმოწმებს მარქსის წერილს კუგელმანისადმი და ენგელსის „ანტი-დიურინგს“.

მოთხრობის, „ცივილიზაციის შეტევა“ მიხედვით გაკეთებულია სავსებით სწორი დასკვნა ევროპული კოლონიური პოლიტიკის შესახებ, რომ ის გულისხმობს დაპყრობილი ერის გაქურდვას და ჩაგვრას. გ. ლომიძე ბარბიუსის მხატვრულ-შემოქმედებით მეთოდს სამართლიანად ადარებს სტენდალის მხატვრულ ხერხებს: „*ბარბიუსი გაურბის საგნის და მოვლენის გარეგნული მხარეების აღწერას. ის სტენდალივით გვიჩვენებს ადამიანის ფსიქოლოგიურ სიღრმეს და შინაგან სამყაროს*“ (ლომიძე, პროლეტარული მწერლობა, 1930, №4, გვ. 133-136). ლომიძის აზრით, ბარბიუსი არ არის ნატურალისტი, ის ცდილობს, ჩასწვდეს საგნების „სულს“, „ერთი მოკვეთით რელიეფურად წარმოგვიდგინოს განსაცდელი და შესაგძნობი მოვლენა ან ნივთი.“ ამ ნიშნით რეცენზენტი ხედავს ბარბიუსის სიახლოვეს ედგარ პოსთან, მაგრამ „მასავით ძლიერი ოსტატი კი ვერ არისო“. მოთხრობაში „ჯარისკაცის სიმღერა“, კრიტიკოსი ამჩნევს, რომ პერსონაჟის ხასიათი, შეგნების გარეშე, ქვეცნობიერი ძალით არის განსაზღვრული, მისი ნებისყოფა შეუცნობელი ძალისაგან არის დეტერმინირებული, რაც მიუღებლად მიაჩნია დიალექტიკური მატერიალიზმის მეთოდისა და პროლეტარული რეალიზმის პრინციპების თვალსაზრისით.

ანრი ბარბიუსის ნოველების თარგმნა გრძელდება 1950-1970- იან წლების საბჭოთა საქართველოში, განსაკუთრებულ მოწონებას იმსახურებს ფსიქოლოგიური ნოველების პირველი კრებული, რომელიც თემატურად სამ ნაწილად დაყოფილ 45 ნოველას მოიცავს სათაურით „*ჩვენ, ადამიანები...*“ (Henri Barbusse, *Nous autres...*, Paris, editions Fasquelle, 1914, 363 p.) თემატიკა ასეთია: 1. ბედისწერა 2. შეშლილი სიყვარული. 3. სიბრაღული. აღნიშნულ პერიოდში გამოქვეყნდა: „*ისინი*“, მთარგმ. მ. ლორთქიფანიძე („*განთიადი*“, *ქუთაისი*, 2005, №4-5,); „*სათნოება*“, მთარგმ. ი. არეშიძე („*ლიტერატურული აჭარა*“, 1961, № 5); „*ძალა*“, მთარგმ. რ. ცაგარელი („*ლელო*“, *თბილისი*, 1966, 10 ივლისი); „*პირველი სიყვარული*“, მთარგმ. ალ. ტაბატაძე (*გორი*, 1963, 17 მაისი); „*სინაზე*“, მთარგმ. ზ. წაქაძე, („*გამარჯვება*“ 1982, 6 მარტი); „*სიზმარი*“, „*სინაზე*“, „*ჰალალო*“ მთარგმ. რ. ყენია („*ლიტერატურული საქართველო*“, 1986, 18 ივლ.); „*ნამდვი-*

ლი მოსამართლე“, „პირველი სიყვარული“, მთარგმ. რ. ყენია („ლიტერატურული საქართველო“, 1988, 9 სექტ.); „მოყვასი“ მთარგმ. რ. ყენია, („საუნჯე“, 1990, №1); „ცივილიზაციის შეტევა“, მთარგმ. დ. ცაგარელი („მნათობი“, 1950, № 11).

მაღალმხატვრული დონით და დედნისადმი ერთგულებით გამოირჩევა ბარბიუსის ფსიქოლოგიური ნოველების როენა ყენიას მიერ შესრულებული თარგმანები. სანიმუშოდ განვიხილავთ ნოველას „მოყვასი“ (*Le Frère*) 1914 წლის კრებულიდან. ნაწარმოები მოგვავიწყებს ბიბლიურ იგავს ადამიანთა შორის არსებული შუღლისა და სიძულვილის სავალალო შედეგებზე. ოვერნის სოფელს, რეზას, ორ ნაწილად ჰყოფდა მდინარე გეზინა, რომელიც მათ შორის საშიშ მორევს ქმნიდა და ამორებდა ორად გაყოფილ მოსახლეობას. ორი ახალგაზრდა კაცი, ჟაკინო და კინკინი, რომლებიც ადრე კარგი მეგობრები იყვნენ, გამდიდრების წყურვილითა და შურით დაუპირისპირდნენ ერთმანეთს. ჟაკინო პირქუში და საგოზავივით პირყვითელი კაცი იყო, კინკინი – სახელაქდაჟა, მხიარული, ბავშვების გამრთობი. პირველად ჟაკინოს გაუჩნდა შურის გრძნობა მეგობრის მამულის მიმართ, კინკინმა ყურადღება არ მიაქცია ამას და ქიშპობა მალე სიძულვილში გადაიზარდა. მორევი სიმბოლურად გავლებული საზღვარია, რითაც ავტორი მიუთითებს როგორ აბრკოლებენ საზღვრები ადამიანებს შორის ურთიერთობას, ასევე კინკინის სისუსტე, რომელმაც თავიდანვე არ იბრძოლა მეგობრის გონს მოსაყვანად და შურის აღმოსაფხვრელად, საბოლოოდ ორივე მეგობარი დაიღუპა. მხოლოდ სახედარმა გამოამჟღავნა სიყვარული და ერთგულება თავისი პატრონის, კინკინისადმი. ნოველის მთელი მხატვრული ქსოვილი თავისი კონტრასტებითა და ანტითეზებით, ბუნების მკაცრი სურათით, სავალალო მოვლენების სწრაფი განვითარებით, გვიჩვენებს ადამიანებს შორის კეთილი ურთიერთობისა და სიყვარულის შენარჩუნებისათვის მუდმივი აქტიურობისა და ბრძოლის აუცილებლობას. ბარბიუსი ირონიით ამბობს, რომ სულიერი სილამაზე და სიკეთე დიდხანს არ გრძელდება თუ მას არ უფრთხილდებიან: „*ამბობდნენ, ოდესღაც უახლოესი მეგობრები იყვნენ და ისე ძლიერ უყვარდათ ერთმანეთი, დიდხანს არ შეიძლება გაგრძელებულიყო მათი სიახლოვე*“ (Barbusse 1914: 181).

რ. ყენიას თარგმნილ ნოველებს შორის აღსანიშნავია „სინაზე“ (*La Tendre*), ერთი სიყვარულის ისტორია თავისი სიხარულითა და ტკივილით, რომელშიც ავტორი წვდება ადამიანის სულის სიღრმეებს და წარმოაჩენს ემოციების ფართო გაშლას.

ანრი ბარბიუსი საბჭოთა საქართველოს ერთ-ერთი ყველაზე გავლენიანი უცხოელი მხარდამჭერი იყო, რომლის ნამუშევრები ქართულ ენაზე აქტიურად ითარგმნებოდა და კულტურულ-იდეოლოგიური პროპაგანდის ინსტრუმენტად გამოიყენებოდა. მისი ვიზიტი საქართველოში საბჭოთა კავშირის

კულტურული დიპლომატიის ნაწილია, რომელიც მიზნად ისახავდა დასავლელი ინტელექტუალების სოციალისტური იდეოლოგიის გარშემო გაერთიანებას.

ანრი ბარბიუსი ამბობს, რომ საფრანგეთის რესპუბლიკის ნახევარსაუკუნოვან გამოცდილებაში ვერ დაინახა რეფორმების თეორიის ეფექტურობა, დემოკრატია ვერ გაფართოვდა ნამდვილი თავისუფლების მიმართულებით (Barbusse 1921: 35). პირიქით, სოციალურ-ეკონომიკურმა კრიზისებმა, პირველმა მსოფლიო ომმა და ფაშიზმის საფრთხემ დაარწმუნა, რომ გამოსავალი არ იყო; ამიტომ უყურებდა იმედის თვალთ საბჭოთა კავშირის სოციალურ-პოლიტიკურ პროგრამას, არ იყო ადვილი მოვლენების სწორად შეფასება, როგორც მერაბ ლაღანიძე ამბობს, მართლაც, *„დასავლურ ინტელექტუალურ სამყაროში მემარცხენეობის საყმაწვილო სენი ბოხოქრობდა, განსაკუთრებით კი ფრანგულ გარემოში“* (ლაღანიძე 2006: 26-27). თავიდანვე ვერ დაინახეს შეცდომები, მერე კი ბოლშევიკური ელიტა ძლიერ ბიუროკრატიად ჩამოყალიბდა. როგორც ჩანს, ანრი ბარბიუსი ინერციის ტყვეობაში აღმოჩნდა, რითაც ჩამოშორდა იმ გზას, რისთვისაც იბრძოდა. ანდრე ჟიდი გულისტკივილით ამბობს თავის ნარკვევში *„საჭოთა კავშირიდან ჩემი დაბრუნების – შესწორებები“*, რომ *„რეპრესირებულ, წამებულ ადამიანებს არავინ იცავს ახლა, მემარჯვენე პრესა მხოლოდ იყენებს მათ იმ რეჟიმის სალანძღავად, რომელიც ეჯავრება, „მეორე მხრივ, ისინი, ვინც გულით ატარებს სამართლის და თავისუფლების იდეას, ვინც იბრძვის ტელმანისთვის, ბარბიუსები, რომენ როლანები, გაჩუმდნენ, ხმას აღარ იღებენ, მათ ირგვლივ კი დაბრმავებული პროლეტარების უზარმაზარი მასა“* (Gide 1937: 66).

სამწუხაროა, რომ ანრი ბარბიუსმა ვერ დაინახა ქართველი ინტელიგენციის დევნა და კულტურის იდეოლოგიური კონტროლი, ხელი შეუწყო ქართული ლიტერატურის სოციალისტურ ესთეტიკაში ინტეგრირებას და ქართველი მწერლების ევროპულ პროლეტარულ ლიტერატურასთან დაახლოებას. ის ვერ ხედავდა უკეთეს გამოსავალს არსებული კრიზისიდან თავისი დროისთვის, ამიტომ ბრმად სჯეროდა, რომ დემოკრატია გაფართოვდებოდა მხოლოდ რევოლუციით.

მიუხედავად ამისა, ხაზგასმით უნდა ითქვას, რომ ანრი ბარბიუსის რომანი „ცეცხლი“ მიმართულია ომის წინააღმდეგ, რომელსაც ვერ გაამართლებს ვერც ერთი პოლიტიკა. მისი ფსიქოლოგიური ნოველები არ არის იდეოლოგიზებული, პირიქით, აღსავსეა ადამიანისადმი თანაგრძნობით, მისი ბუნების წარმოჩენისა და სიკეთისაკენ მიმართვის დიდი სურვილით.

დამოწმებანი:

- Avaliani, Lali. "P'rolet'aruli mts'erloba", in: Meotse sauk'unisk Kartuli lit'erat'ura. Tbilisi: lit'erat'uris inst'it'ut'is gamomtsemloba, 2021. (ავალიანი. ლალი. „პროლეტარული მწერლობა“. კრ.-ში: მეოცე საუკუნის ქართული ლიტერატურა. თბილისი: ლიტერატურის ინსტიტუტის გამომცემლობა, 2021).
- Ambroise, J.-Cl. Ecrivain prolétarien: une identité paradoxale, 44, 41-55, Paris: Presses de Science Po. 2001.
- Barbusse, H. Le Feu, Quebec : La Bibliothèque Electronique du Québec, volume 48, version 1.0. 1916. ISBN 978-2-8247-1056-3, www.bibebook.com
- Barbusse, H. Le Couteau entre les Dents : aux Intellectuels, Paris : Editions Clarté, 1921.
- Barbusse, H. Manifeste aux Intellectuels , Paris: Les Ecrivains Réunis, 1927.
- Barbusse, H. Voici ce qu'On a fait de la Géorgie, Paris: Ernest Flammarion, Editeur. 192).
- Barbusse, H. Staline, Un Monde nouveau vu à travers un homme, Paris: 1935 .
- Barbiusi, Hanri. "Amkhanagi Hanri Barbiusi Tbilisshi". K'omunist'i, 11 Oktomberi, 1927: 4 (ბარბიუსი, ჰანრი. „ამხანაგი ჰანრი ბარბიუსი თბილისში“. კომუნისტი, 11 ოქტომბერი, 1927: 4).
- Barbiusi, Hanri. P'at'ara motkhroebi. Tbilisi: gamomtsemloba „sakhelgami“, 1930. (ბარბიუსი, ჰანრი. პატარა მოთხრობები. ტფილისი: გამომცემლობა „სახელგამი, 1930).
- Charachidzé, D. H. Barbusse, les Soviets et la Géorgie, Paris: Editions Pascal, 1930.
- Diuma, Aleksandr. K'avk'asia. Tbilisi: gamomtsemloba "Agora", 2009. (დიუმა, ალექსანდრ. კავკასია. თბილისი: გამომცემლობა „აგორა“, 2009).
- Field, F. Three French Writers and the Great War: Studies in the Rise of Communism and Fascism, Cambridge: Cambridge University Press, 1975.
- Ghaghanidze, Merab. "Romen Rolanis ketili tvalebi". Chveni mts'erloba, №11, 2006: 26-27. (ღაღანიძე, მერაბ. „რომენ როლანის კეთილი თვალები“. ჩვენი მწერლობა, №11, 2006: 26-27).
- Gide, H. Retouches à mon „Retour de l'U.R.S.S.“, Paris: Gallimard, 1937.
- Jones, St. Interview with Stephen Jones of Anna Chkhikvadzé, 2018, 25 May. <https://www.amerikiskhma.com/a/interview-with-stephen-jones-/4409363.html> .
- K'ldiashvili, Sergo. Rcheuli p'roza. Tbilisi: gamomtsemloba „Sabch'ota Mts'erali“, 1951. (კლდი-შვილი, სერგო. რჩეული პროზა. თბილისი: გამომცემლობა „საბჭოთა მწერალი“, 1951).
- Le Feu d'Henri Barbusse, Recit du Front et Œuvre Pacifiste (retronews.fr-nbspLe-Feunbsp-dHenri-Barbussenbsp-recit-du-front-et-oeuvre-pacifiste).
- Lomidze, Gogi. „Hanri Barbiusi. Patara motkhroebi“. P'roletaruli mts'erloba, №4, ap'rili, 1930: 133-136. (ლომიძე გოგი. „ჰანრი ბარბიუსი. პატარა მოთხრობები“. პროლეტარული მწერლობა, №4, აპრილი, 1930: 133-136).
- Mts'eralt'a Avt'obiograpiebi. Ts'igni I. Tbilisi: „lit'erat'uris muzeumi“, 2013. (მწერალთა ავტობიოგრაფიები, წიგნი I. თბილისი: „ლიტერატურის მუზეუმი“, 2013).
- Relinger, Jean. Henri Barbusse Ecrivain Combattant. Paris : Presses Universitaires de France, 1994.
- Turnava, Sergo. Lit'era'turuli nark'vevebi. Tbilisi: gamomtsemloba „merani“, 1978. (თურნავა, სერგო. ლიტერატურული ნარკვევები. თბილისი: გამომცემლობა „მერანი“, 1978).

Rusudan Turnava
Tatia Oboladze
(Georgia)

Henri Barbusse's Legacy in the Georgian Soviet Cultural Space

Summary

Keywords: Henri Barbusse, Georgia, World War I, communist ideology, war themes, psychological short stories, Aristo Chumbadze, comparative analysis.

This paper explores the influence and reflection of the French writer Henri Barbusse's literary and sociopolitical activities within the Georgian cultural space. It presents a comparative analysis of his works and how they were perceived in Soviet Georgia.

Henri Barbusse emerged in the literary field in the 1890s as a symbolist poet, later becoming the author of neo-naturalist novels and psychological short stories, as well as a publicist and political figure. World War I radically transformed his worldview. He volunteered for the front in 1914 as a true pacifist. The social-economic crises and the subsequent rise of fascism convinced him that there was no visible solution – thus he turned his hopes toward the events unfolding in the first socialist state, Soviet Russia.

The paper analyzes Barbusse's impressions of his travels in Georgia and the Georgian translations of his works. It also evaluates how the Georgian press reacted to his writing and visits. In the late 1920s, the Soviet authorities made particular efforts to attract Western intellectuals and cultural figures in order to portray socialism as a global success. Barbusse was one of the first intellectuals to depict the Soviet Union as the symbol of a “new world.” His literary and publicist activities contributed to the reinforcement of Soviet socialism. His deep ties to communist ideology are clearly reflected in his works; however, at the same time, he also vividly portrays the brutal reality of imperialist militarism. At that time, speaking out against war was considered a betrayal of national interests and provoked nationalist outrage – such as in the case of Jean Jaurès' assassination. Barbusse was one of the first in European literature to depict the cruelty of war in his novel *Le Feu (Under Fire)* and psychological stories, revealing the harsh and absurd conditions on the frontlines.

Barbusse's travelogue “This is What They Did to Georgia,” written after his October 1927 visit to Georgia, unfortunately does not objectively reflect the ideolo-

gical pressure and dire socio-economic conditions in the country at the time. Party workers accompanied him everywhere, providing fabricated and glorified reports of success. The text contains inaccuracies about the First Democratic Republic of Georgia, which can be considered slanderous. The Georgian intelligentsia was divided in response to his visit: supporters of the Soviet regime (Platon Kikodze, Silibistro Todoria, Tedo Sakhokia, Aristo Chumbadze) endorsed Barbusse's evaluations and believed in the restoration of justice and equality under the Soviet system. Opponents, including émigrés (e.g., David Sharashidze), harshly criticized him, while others avoided expressing opinions. These differing attitudes influenced how his works were translated and interpreted, and how his political and literary contributions were addressed in essays and critiques.

Barbusse's novel *Le Feu* (*Under Fire*) was first translated into Georgian in 1923 by Tedo Sakhokia (with a second edition in 1930). His short stories were translated by Aristo Chumbadze in 1930, successfully capturing the tone and style of the original. Barbusse's poetic vocabulary, use of antithesis, grotesque, irony, and sarcasm were preserved. Aristo Chumbadze, a brilliant stylist, produced translations that are both natural and refined, maintaining syntactical harmony with the original.

During the 1950s–1970s, Barbusse's 1914 collection of psychological short stories drew attention from Georgian writers and readers. The stories are grouped around themes: 1. Fate; 2. Mad love; 3. Compassion. Many translations were published in Tbilisi-based and regional journals and newspapers. Roena Kenia's translations – such as *La Tendresse*, *Hallali*, *Le Vrai Juge* (The True Judge), *Le Premier Amour* (First Love), and *Le Frère* (The Brother)—are noted for their artistic quality and fidelity to the original.

The paper also presents a typological analysis comparing Henri Barbusse's and Sergo Kldiashvili's attitudes toward World War I and their respective works: Barbusse's novel *Under Fire* and story "One Weeps, Another Laughs," with Kldiashvili's *Ashes* and "The Goblin Boys."

Regrettably, Henri Barbusse failed to see the persecution of the Georgian intelligentsia and the ideological control over culture. He contributed to the integration of Georgian literature into socialist aesthetics and brought Georgian writers closer to European proletarian literature. Barbusse did not envision any better way out of the crisis of his time and blindly believed that democracy could only be expanded through revolution. Nevertheless, it must be emphasized that his novel *Under Fire* is an anti-war work that no political agenda can justify. His psychological stories are not ideologically driven; rather, they are filled with compassion for humanity and a deep desire to reveal human nature and promote goodness.